

Марія Якібчук

кандидат філологічних наук

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

м. Івано-Франківськ

БАТЬКІВЩИНА, ДІМ, РІДНА МОВА ЯК МАРКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Національна ідентичність є синкретичним феноменом, що містить у собі елементи культурної ідентичності, яка базується на культурі, мові, релігії, історичній пам'яті. Важливість дослідження зумовлена специфікою національно-культурної ідентичності як багатоаспекторного явища, досліджуваного не лише соціологами, етнографами, культурологами, але й літературознавцями, оскільки деякі проблеми стають темою художньої літератури. Пошуки національної тотожності, системно розпочаті з відродженням української державності на початку 90-х років ХХ ст., дають можливість узагальнити український національний досвід. У рамках цього дослідження нас насамперед цікавить національна ідентичність як культурний феномен, об'єкт літературних дискурсів, істотний чинник гуманітарних процесів в Україні, який потребує певного змістового, семантичного аналізу з урахуванням української специфіки. Актуальність нашого матеріалу випливає з потреби зосередити увагу на творчому доробку З.Красівського і Я. Лесіва як речників національної тотожності, що відіграли особливу роль у процесах національного самоусвідомлення.

Історія питання. Наукові студії над цією проблемою активно вели М.Драгоманов, Д.Донцов, Ю.Липа, С.Рудницький. І.Денисюк у пошуках джерел сучасного погляду на питання національної ідентичності звернувся до методологічного досвіду І.Франка, котрий окреслив «концепцію самобутності літератури, її специфіки, зумовленої історично сформованою національною ментальністю українців»[1, с. 15]. Грунтовно досліджено цю тему у праці І. Дзюби

«Україна у пошуках нової ідентичності». Різні аспекти національної самобутності літератури розглядаються у працях С. Андрусів, О. Багана, Ю.Барабаша, В. Будного, Я. Гарасима, П.Іванишина, С. Квіта, Б. Криси, Т.Салиги, Л. Сеника, Л. Тарнашинської.

Об'єктом дослідження є творча спадщина З. Красівського і Я. Лесіва в контексті історико-культурної ситуації 60-80 років ХХ ст. в Україні.

Предмет дослідження - це художнє осмислення дискурсу національної ідентичності в творчості З. Красівського і Я. Лесіва.

Мета дослідження - осмислити поняття образів Батьківщини, дому, рідної мови як маркерів національної ідентичності у художніх текстах поетів-дисидентів.

Досягнення мети передбачає **такі завдання:**

- з'ясувати поняття «національна ідентичність», «культурна ідентичність»;
- виокремити культурні маркери: Батьківщина, дім, рідна мова як ядро української національної ідентичності у версії досліджуваних поетів-дисидентів;
- окреслити взаємозв'язок інтелігенції «незгідних» з історичною долею нації.

Виклад матеріалу. Прагнення зберегти свою ідентичність, передусім людяність, рідну мову й традиції, духовну свободу було притаманне багатьом українським письменникам у різні часи. Прорив поезії 1960-х крізь дискредитовану псевдо традицію полягав, на думку Л. Тарнашинської, насамперед в актуалізації та вербалізації моральної й онтологічної пам'яті, у «поверненні поняттю батьківщина повносутнісного національного статусу» [5.с.211]. Виклики сучасності сприяли формуванню національної свідомості у 60-ті роки ХХ ст.. так званого культурницького руху, з якого виокремилася група письменників-шістдесятників, які стали на захист української мови, культури. Концепти пам'яті, спадкоємності, родоводу набувають «змістової домінанти», яка оприявлювалася в їхній свідомості і в поетичній зокрема. Шістдесятники поноваторськи опановували націєнаповнений часопростір –розгортали відповідно до часово-просторової вертикалі: «від екскурсів в історичні епохи (Л. Костенко) - до поривання в космічні сфери (І. Драч, М.Вінграновський), від реалій повсякденної боротьби (З. Красівський) - до правічних теренів, єднання землі з небесами (Я.

Лесів)».[6, с.84]. Кинувши виклик тоталітарному режимові й «поламавши сам концепт пристосовництва у його буттєвому вияві» [6, с.84] вони плекали новий образ України, наповнювали свій вектор пізнання без обмежувальних пут тодішнього режиму, протиставляли себе офіційному догматизму, сповідували культурний плюралізм, свободу творчого самовираження. Саме у час суспільних змін культурологічна сфера нації набирає вирішальної життєтворчої сили. І саме в цих драматичних реаліях національна ідентичність уособлює феномен людського духу - Слово. На думку Е. Сміта, можна спостерігати, що «становище найстабільніше там, де колективна ідентичність спирається, головним чином на культурні складники:...пам'ять, духовні вартості, символи, міти й традиції» [4, с.26]. Праця Е.Д. Сміта «Національна ідентичність» засвідчує, що національна ідентичність як комплексне поняття вбирає в себе національно-духовні, соціально-економічні й суспільні чинники, таким чином поділяючись на різні ідентичності. Можна стверджувати, що етимологічно слово «ідентичність» походить з латинської мови, що означає «ототожнений», «однаковий». Культурна ідентичність як одна із складників національної ідентичності - це ототожнення себе з культурною традицією свого народу, рідного краю, отчого дому, своєї батьківщини, рідною мовою. Культурна ідентичність характеризується у працях Ф. Барта, Ю. Бромлея, В. Гесле та ін.

Зеновій Красівський і Ярослав Лесів як поети-дисиденти прагнули зберегти національну ідентичність, наголошуючи на пошуку власної ідентичності через призму української історії. З перспективи часу їхню позицію щодо тодішнього стану цих важливих речей і явищ можна окреслити як позицію протесту і терпіння. Ліричний герой поезії Красівського розуміє, що його вибір сміливий і небезпечний. Але він вірить у незнищенність українського духу: «Як жити маю я на чужині? Без роду, без сім'ї і без Вітчизни?»[2, с.63]. Ідея глибинної сутності України та її буття пов'язана з особистою біографією:

А серце аж рветься: додому! Додому!

Останній свисток і- родинне село.

-Добрідень, мій краю!

Та обрїй знайомий

Чогось похилив у зажурі чоло [2, с.61].

Образ Батьківщини зреалізований через вираження почуттів, які не є оптимістичні, коли Красівський повертається додому після двадцятишестирічного ув'язнення. І хоча лінгвокультурний концепт «батьківщина» дослідники називають як абстрактний, для українців ставлення до своєї батьківщини - близько-інтимне. Саме життя такої особистості як З.Красівський - це втілення самототожності. Обов'язок захистити матір Україну прочитується чи не в кожній поезії збірки «Невольницькі плачі», яка була написана в тюремних казематах: Друже! Сучаснику! Стань на коліна На тім перелозі і під тим хрестом, Твоя ж Батьківщина, твоя Україна Очі народам мозолить ярмом [2, с.78].

Українська доля, історія сподівань народу у творчості Я. Лесіва постає через проблему Слова, яке є вершиною проявлення Божественного: «Від полови зерно Слово од лжі Руки від крові Душу від страху Розум від забобонів Серце від ненависті Ласку від пристрасті Кохання від похоті Любов від тиранства Очисть перед тим Як в дорогу іти [3,с.24]. Національну ідентичність о.Лесів не мислив поза моральними християнськими засадами. Він глибоко усвідомлював, що без жертвності не можна перемогти, коли навколо суцільна русифікація, нищення пам'яток культури, переслідування інтелігенції. Саможертвний приклад синівської любові прочитуємо у рядках: «Мамо, душа моя - Спасителя розіп'ятого рана. Мамо, любові Вашої zenit У промінні Ваших рук Із попелу постане - І буде порятовано цей світ [3, с.40]. Любов до рідної матері переплітається з любов'ю до Вітчизни, до всього світу.

Отже, дискурс національної ідентичності, особливо ті концепти, що дають можливість осмислення національного буття, а саме: «батьківщина, дім, рідна мова» об'єктивізує літературне пізнання, спонукає до ідейно-естетичних характеристик канону шістдесятництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисюк І. Кілька міркувань щодо висвітлення української літератури (з приводу сучасного підручника). Слово і Час.2002.№5. С.13-21.

2. Красівський З. Невольницькі плачі. Брюсель. Література і мистецтво, 1984. 144 с.
3. Лесів, о. Ярослав. Мій хрест - в руках його нестиму. Івано-Франківськ. Нова Зоря, 2004. 160 с.
4. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. Перекл. П. Таращук. К. Основи, 1994. 223с.
5. Тарнашинська Л. Презумпція доцільності: абрис сучасної літературознавчої концептології. К.:Києво - Могилянська академія, 2008. 534с.
6. Якібчук М.В. Творчість З. Красівського та Я .Лесіва: дискурс національної ідентичності. Коломия. Вік, 2011. 192 с.